

Til: KHMs styre

Fra: Seksjon for etnografi, numismatikk, klassisk arkeologi og universitetshistorie (SENKU)

Sakstype: Orienteringssak

Møtedato: Oppfølging fra 12.04.2019

Notatdato: 16.05.2019

Sak: /19 Sirkulasjonssak – oppfølging av S-10/19

Saksbehandler: Gro Birgit Ween

BÅÅSTEDE. VEDRØRENDE OPPRINNELIG DOKUMENTASJON OG ARKIVALIA

I 1957 deponerte Etnografisk museum, i dag Kulturhistorisk museum, sitt samiske materiale på Norsk Folkemuseum. De to museene har inngått en avtale med Sametinget om tilbakeføring av halvparten av 4500 gjenstander, til seks samiske museer. Disse er Saemien Sijte, Arran, Vardobaiki, Senter for Nordlige Folk, Riddoduottar museat, og Deanu ja Varjjat museasiida.

Prosjektet er kalt Bååstede, et sørsamisk ord som betyr «tilbake». Bååstede går nå inn i en avsluttende fase med formell overføring av eiendomsretten til gjenstandene som er valgt tilbakeført i juni 2019. Representanter for Folkemuseet, Kulturhistorisk museum og de seks samiske museene møtes for underskriving på en seremoni i Kautokeino.

Målet med å følge opp saken i KHMs styre

I styremøtet 12.04.2019 ble det gitt en orientering om Bååstede. Styret ønsket en nærmere redegjørelse om originaldokumentasjon og arkivalia knyttet opp mot gjenstandene som skal tilbakeføres. Riksantikvaren har som vedtaksmyndighet etablert et prinsipp om at originaldokumentasjon skal følge gjenstanden. Når det gjelder Bååstede reiser dette prinsippet en rekke problemstillinger som bør vurderes før en beslutning tas. En avklaring om hvor originaldokumentene skal oppbevares i fremtiden er en sentral del av kontraktsvilkårene ved overføring av gjenstandene til de samiske museene.

Dette dokumenter redegjør for problemstillingene og konkluderer med en anbefaling overfor styret.

Forvaltning av samiske kulturminner etter Kulturminneloven

Etter endringer i Kulturminneloven (KML) i 2018 har fast fredningsgrense for samiske kulturminner blitt satt til året 1917 eller tidligere. Det inkluderer også løse samiske kulturminner etter lovens §12 tredje ledd. Det betyr at Bååstede omhandler automatisk fredete kulturminner med Riksantikvaren (RA) som vedtaksmyndighet. RA har også det overordnede faglige ansvaret overfor Sametinget.

Universitetsmuseene er etter KML tillagt en særlig rolle innenfor forvaltningen av automatisk fredete kulturminner i Norge. RA har allerede etablert et prinsipp om at originalinformasjon skal følge gjenstanden ved overføring av eiendomsrett eller forvaltningsansvar. Dette er ikke lovfestet eller forskriftsfestet, men etablert som en retningslinje mot universitetsmuseene for øvrige saker under KML.

I KHMs samlinger inngår det både automatisk fredete arkeologiske og samiske/etnografiske gjenstander. Innenfor begge fagområdene kan gjenstandene ha en lang og mangfoldig historie som samlingsobjekter. Mens prinsippet om at originaldokumentasjonen følger er generell praksis i arkeologi, er det ikke like åpenbart hva gjelder etnografiske samlinger. Bååstedeprojektet må vurdere konsekvensene av en slik overføring av originaldokumentasjon på grunnlag av samling og arkivalia.

Problemstillinger rundt tilbakeføring av originaldokumentasjon

Originaldokumentasjon i Bååstede inkluderer arkivalia og annen dokumentasjon vedrørende gjenstander eller deres innkomstforhold. Det kan være protokoller, ulike fortegnelser, kopibøker, kvitteringer på innkjøp, gaver, korrespondanse, feltnotater, tegninger, dagbøker og kartotekkort.

Norsk Folkemuseum har tidligere identifisert flere problemstillinger rundt tilbakeføring av dette materialet:

- Bakgrunns materialet består ofte ikke av enkeltstående dokumenter som relaterer seg kun til enkeltstående gjenstander eller saksforhold.
- Samme originaldokumentasjon kan omtale gjenstander som skal tilbakeføres til ulike museer.

KHMs arkivansvarlig har pekt på andre problemstillinger:

- Et samlet arkiv er i seg selv en kulturhistorisk samling med vitenskapelig verdi.
- De fleste relevante dokumenter er innbundet eller ført inn sammen med andre arkivalia.
- Relevant innbundet materiale kan ha skrift på begge sider som omhandler ulike saker.
- Det finnes i liten grad enkeltstående dokumenter som kun omfatter de aktuelle gjenstandene.

Internasjonal praksis

I følge internasjonale eksperter som Professor Alison Brown, Aberdeen University, og Martin Skrydstrup, København Business School, er det ikke praksis i etnografiske tilbakeføringer at akkvisisjonsdokumenter i originalform følger med samlingen. Martin Appelt på Nationalmuseet i København, Sunna Kuljok på Ajtte museet i Jokkmokk, og Tiina Mertanen på Finlands Nationalmuseum bekrefter også at dette ikke har vært praktisert i de skandinaviske tilbakeføringene av samisk/inuitmateriale. Praksis har vært at mottakermuseet får kopier av eksisterende dokumentasjon, og at avsendermuseene har bestrebet seg å gjøre dokumentasjonen tilgjengelig digitalt.

Ulikheter i arkeologisk og etnografisk gjenstandsdokumentasjon

I arkeologisk sammenheng består en høyere andel av originaldokumentasjonen av enkeltstående utgravningsdokumenter. Disse kan være den eneste eksisterende kilden eller konteksten for

gjenstandene. Museets forvaltningsansvar har i høyere grad vært eksplisitt uttalt å gjelde både gjenstand og dokumentasjon. Dette gir generelt mer håndterbare praksiser ved tilbakeføringer. Det etnografiske materialet har som regel en brokete og kompleks bakgrunn, noe som gjenspeiles i ulike former for akkvisisjon og et mangfold i originaldokumentasjonen. Dette er viktige faktorer i vurderingen av om dokumentasjonen skal følge gjenstandene.

Fordeler med å overføre originaldokumenter sammen med gjenstandene

- Mottakermuseet får en best mulig sammenheng mellom enkeltgjenstand og opprinnelig dokumentasjon.
- Originaldokumentene kan ha egenverdi som formidlings- og forskningsmateriale.
- RAs praksis følges konsekvent, noe som gir enhetlige føringer for forvaltningen.

Ulemper med å overføre originaldokumenter sammen med gjenstandene

- Ut fra komplekse sammensetninger i dokumentene vil noen museer få originaldokumenter, andre ikke.
- Det er usikkert om de samiske museene pr. i dag har økonomisk mulighet til å motta originaldokumentasjonen. Tilbakeføring av arkivmateriale medfører nye krav til sikring.
- Å fjerne originaldokumenter fra et eksisterende arkiv kan bety at proveniens og helhetlig kildeverdi går tapt.
- Dokumentene fra Etnografisk museum er i stor grad merket med journalnummer som tilsvarer en journal og en kopibok. Ved å fjerne dokumenter vil sammenhengen kunne gå tapt.
- Å dele opp arkivet krever at enkeltdokumenter eller poster må bli fysisk skåret ut fra innbindingene eller enkeltdokumentene. Alternativet er at KHM må gi ifra seg originaldokumentasjon på gjenstander som fremdeles skal være del av KHM's samlinger.
- Fysiske inngrep medfører risiko for at øvrige dokumenter og informasjon kan gå tapt.
- Mange dokumenter har tekst på baksidene som omhandler helt andre gjenstander i samlingene.
- Akkvisisjonsdokumenter er også avsendermuseets historie. Forsknings- og kildeverdi forringes.
- Verdien av oppdelte dokumenter er redusert i forhold til verdien av materialet som helhet.
- Å fjerne enkeltdokumenter fra det aktuelle arkivet vil kreve Riksarkivets godkjenning. Det utløser nye prosesser.

Anbefaling

Det anbefales at originaldokumentasjonen oppbevares ved avsenderinstitusjonen som del av det opprinnelige arkivet. Da bevares helhet, kontekst og optimal kilde- og forskningsverdi. Norsk Folkemuseum har også vurdert det som mest hensiktsmessig for alle involverte at originaldokumentasjonen forblir samlet. Ut fra mangel på sikringsressurser ved de samiske museene anbefaler også Samisk museumslags representant, Marit Myrvoll, at originaldokumentasjonen forblir i Oslo.

KHM vil sikre at mottakermuseene får gode og hensiktsmessige kopier av all relevant informasjon. Slik kan også originaldokumentene mangfoldiggjøres og deles på flere institusjoner. Museene vil

selvfølgelig ha tilgang til alt originalmateriale ved behov. Utlån vil også kunne vurderes for bruk i utstillinger eller tilsvarende tiltak.

KHM ønsker videre at digitalisering av den eksisterende dokumentasjonen prioriteres. Det er et mål at denne også tilgjengeliggjøres på digitaltmuseum.no, hvor de samiske samlingene allerede er digitalisert og presentert.

Forslag til vedtak:

Styret tar begrunnelsen for museets beslutning om håndtering av originaldokumentasjon til etterretning. Styret slutter seg til kontraktforslag for Bååstede, avtale om overføring av eiendomsrett til museumsgjenstander (sak 10/19).

Vedlegg

- Kontrakt
- Intensjonsavtale